

במרחב. ממילא נפגע בציורים אלה גם התוכן הציורי ומקבל משמעות שונה, נוטה למלל. ייתכן שהדבר קורה משום שציורים אלה הם המאוחדים ביותר ומורנו עדיין לא השתלט על הגישה החדשה שהוא מנסה לפתח. לעומת זה, אפשר למצוא שלמות משכנעת בציור מס' (6) בו "אירוע" מהווה מרכז טבעי ובלתי נפרד של הרקע, ובמס' (11). בו הסגירה האנכית משני צידי הציור משלימה את הבניין האופקי והצבעוני. תפיסת החוסר של מורנו קרובה לזו של כמה ציירים חשובים בעולם כפוטוריאה הצרפתי ופאיטו וטפאיזו הספרדים, היא עשויה בניקיון טכני ובבהירות משכנעת. בהירות זו מעידה על האחריות המלאה הקיימת מצד הצייר כלפי כל כתם ומונעת הסתרת מאחורי טשטושי צבעים, האופייניים להרבה ציירים עשירים שהחליטו לעלות על דרך המופשט.

יהודה בן־יהודה

"תערוכות תל־אביב" / הארץ / 15.7.60 / תע' יחיד / מוזיאון תל־אביב

תערוכתו של הצייר הצעיר יהודה בן־יהודה בביתן "הלנה רובינשטיין" היא בלי ספק אחת התערוכות החשובות ביותר שהוצגו אצלנו לאחרונה. וזאת משתי סיבות עיקריות: הראשונה היא האפשרויות הפוטנציאליות הטמונות בגישתו של צייר זה וביטוי נאות של תפיסות חדשות בעולם הציור המודרני; והשנייה היא הביטוי האישי והבשל של הצייר עצמו. בשנים האחרונות, התפתחו במרכזי הציור בעולם חיפושים וגישות שהיו מוזנחים מקודם - הבנת חשיבות החומר בתור כזה, תוספת צבעי המתכת ללוח הצבעים של הציור וחיפושים לפתרון קונקרטי יותר של בעיית התנועה בציור. דרך יהודה בן־יהודה ותערוכתו, הגיעו תפיסות אלה לידי תצוגה של חיפושים בחומר וצבעי מתכת. חיפושי החומר עוררו מהפכה מסוימת בציור המודרני. סימנים ראשונים לתפיסות אלה אפשר למצוא בציוריו של פול קליי, אך לביטוי חדש ומלא הגיעו רק עתה באמצעות קבוצת ציירים ספרדים צעירים שבראשם עומדים טפאיזו, קויקסאר ופאיטו, זוכי הפרסים בביאנלות האחרונים, והאיטלקים בורי, פומודורו ודומיהם. ציירים אלה החלו להניח לחומר לבטא את עצמו, ולציור באמצעותו סדרה מלאה של אסוציאציות, בניגוד לגישה הקודמת שניסתה "לצייר" באמצעים המקובלים את דמויי החומר. ההבדל בין גישות אלה הוא יסודי וברור: בעוד שהגישה הישנה העבירה את החומר דרך מדיום טכני וניסתה למסור טווח מוגבל ומסוים של דמויי החומר - או במקרה אחר אשליה של "הדבר", מנסה הגישה החדשה לתת לחומר לספר את סיפורו ולמסור ע"י כך את מלוא מערכת האסוציאציות המתעוררות ברחף החומר ללא מדיום טכני מתווך. אצל בן־יהודה התפיסה החדשה הזאת של החומר מופיעה בשלמותה: הציור אינו שוב חלק. גושים מתחילים לצאת ולצמוח מתוך האירוע הציורי והם ממלאים תפקיד עצמאי בתוך כל המערך המצויר. כפי שצויין, מצויים פתרונות אלה אצל קבוצה של ציירים ספרדים ואיטלקים, אך המייחד את בן־יהודה הוא שילובם של חומרים אלה בצבעי מתכת. קבוצת

צבעים זו, העשויה מאבקות מתכת שונות כפליז, נחושת, אלומיניום וכדומה, נוספה רק בשנים האחרונות והכפילה כמעט את לוח הצבעים של הצייר המודרני. האפקט של צבעים אלה שונה לחלוטין מצבעי השמן המקובלים ומאפשר להשיג חומריות מיוחדת ואפקט אור הבא מתוך הציור (אגב: אפקט זה משתנה שינויים דראסטיים עם שינויי תאורה). השילוב והשימוש בצבעים אלה אצל בן־יהודה, מקנה לציוריו אפקט אסתטי חזק וברק מיוחד בניגוד לציור הנזירי והעצור של הספרדים. מאידך גיסא, פוגמת אסתטיות זו לא מעט באפשרויות הליריות שהיו אופייניות לציוריו המוקדמים של יהודה בן־יהודה ועושה את ציוריו החדשים שטחיים, אם כי מבריקים ויפים הרבה יותר. שילוב צבעי המתכת בחומר, כפי שהוא מתבטא אצל בן־יהודה, מחייב תנופה רבה יותר מאשר אצל הספרדים, שציוורם ברובו אפור וכבר מאוד. הפתרון לבעיה זו אצל בן־יהודה בא בדרך תנופת חומר - ודרך גושים חומריים מרכזיים, שמשום צבעי המתכת אינם יוצרים אפקט של גוש סטאטי, וניתנים בנקל לשילוב בתנועה. פתרון זה להנחת צבע כתנועה, מגדיר את בן־יהודה כטאשיסט, אם כי אין זה הטאשיזם האופייני של האקספרסיוניזם־האבסטרקטי האמריקאי. תערוכתו של בן־יהודה מצביעה ברורות על כיוון אפשרויות ציוריות, שכמה ציירים צעירים שלנו עוסקים בהן בגרסאות שונות.

ריטה אלימה

"תערוכות תל־אביב" / הארץ / 12.8.60 / תע' יחיד / גלריה "כ"ץ" / תל־אביב

הציירת אלימה למדה במכון לציור ופיסול ע"ש אבני ושרידי השפעות ממכון זה ניכרים עדיין בציורי השמן המוצגים עתה לראווה. כאן נעוצה גם הגישה החופשית מדי לכתם וההשתמטות ממערך צבעוני מורכב. מאידך גיסא, יודעת אלימה להתגבר על הנטייה של תלמידי המכון לשימוש בצבע שמן מימי ולהגיש במקומו צבע עבה המרמז על חומריות, אם כי גם פה נראה כאילו תפיסת חומר זו עדיין לא עוכלה היטב ומשמעותה לא ברורה די צרכה לציירת. אלימה תופסת כתם חומר כשווה ערך או תחליף לכתם צבעוני, בו בזמן שהחומר אינו יכול לשחק כל תפקיד אם לא תינתן לו הזדמנות להופיע באופן עצמאי או כמדגיש ערך צבעוני או פורמאלי. בציורים מס' 19 ומס' 5 צריך היה כתם החומר לשחק תפקיד מרכזי, אך אין ביכולתו לעשות כך משום שאינו נראה כמעט על רקע הצבע האחיד, ולכן נשארים ציורים אלה ללא משמעות לחלוטין. אחד הציורים הטובים בתערוכה הוא מס' 1, המעיד על יכולתה של אלימה לבנות ציור תוך תחושה לתנועת מכחול הנהפכת לזרימה בציור, ומערך כתמי שחור היוצר תחושת מרחב. ניסיונות נוספים אינם כה משכנעים, כפי שרואים בציורים מס' 23 ומס' 18, בהם נפגע הציור מחששה של אלימה להשתמש בצבעים "מסוכנים". אלימה הגיעה לציור אישי וספונטני, ואם תפקידו היחיד של הציור כיום הוא להניח לצייר להתפרק מחווייה, יתכן שהשיגה את משימתה, אך אם מתפקידו של